

וכמדובר כמ"פ שכל הדיוקים בפירוש רש"י צריכים להיות מובנים בפשטות לבן חמש למקרא – וכפי שיתבאר לקמן.

לה. בהערות אאמו"ר על הזהר דפרשתנו (לקוטי לוי"צ ע' שצד) מביא את סיפור הזהר (קפו, א) אודות ר' יצחק ור' יהודה שהיו מהלכים בדרך וכו', „ר' יהודה הו' ידיו מלוכלכן ונטיל ידיו וברוך עד דלא נטיל“.

ומבאר אאמו"ר (ע' שצח): „וענין מה שר' יהודה היו ידיו מלוכלכן וברוך עד דלא נטיל שלא הקפיד על הלכלוך, משא"כ בר' יצחק לא איתמר זה, הוא כי ר' יצחק שהוא בחי' גבורה יד שמאל, הנה מיד שמאל בהתפשטותה למטה יכול להיות יניקה גדולה ללעו"ז כמו שמיצחק יצא עשו, סוספיתא דדהבא, ולכן צריך להיות זהב התנופה שצריך להניפו שלא יהי' יניקה מיד שמאל, לכן אצל ר' יצחק לא היו ידיו מלוכלכות, או שבירך אחר הנטילה. משא"כ ר' יהודה שהוא חסד יד ימין, הנה מיד ימין, אפילו בהתפשטותה למטה אין כ"כ יניקה ללעו"ז, כי הוא ע"ד שמאברהם יצא ישמעאל שאינו קליפה קשה כמו עשו, ואברהם הרי אמר לו ישמעאל יחי' לפניך, שגם ישמעאל נראה טוב בעיניו (ובאמת ישמעאל עשה תשובה בחי' אברהם משא"כ עשו וכו'), זהו שר' יהודה, בחי' חסד יד ימין, לא הקפיד על הלכלוך וברוך קודם שנטל כו“.

וכמדובר כמ"פ – לא ביאר אאמו"ר מהי ההוראה בזה בנוגע לעבודת האדם במעשה בפועל, „טאפאררדא פלאחו“. וכפי שיתבאר לקמן.

לו. בשבת זו לומדים פרק חמישי דפרקי אבות, שהתחלתו – „בעשרה מאמרות נברא העולם כו“.. וזהו הקשר עם המאמר די"ב תמוז – ד"ה עשרה שיושבין כו“.

במשנה הא' דפרק חמישי נאמר: „בעשרה מאמרות נברא העולם, ומה תלמוד לומר, והלא במאמר אחד יכול להבראות, אלא להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות, וליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות“.

ובזה ישנם כמה דיוקים (שחלקם דובר כבר בשנים שלפנ"ז, וחלקם – בהוספה לזה):

(א) בנוגע לסדר הדברים – „להפרע מן הרשעים כו' וליתן שכר טוב לצדיקים“ – מדוע מתחילה המשנה עם ענין העונש ורק לאח"ז מובא ענין השכר, לכאורה איפכא מסתברא: תכלית בריאת העולם היא „ליתן שכר טוב לצדיקים“, אלא שבהעדר ענין זה, כאשר ההנהגה היא באופן בלתי רצוי (מצד ענין הבחירה), אזי ישנו הענין ד„להפרע מן הרשעים“, וא"כ, היתה המשנה צריכה להקדים את הענין ד„ליתן שכר טוב לצדיקים“?

(ב) מהו דיוק הלשון „להפרע מן הרשעים“ – לכאורה, הניגוד של „שכר טוב“ הוא „עונש רע“ (עונש גדול, וכיו"ב), וא"כ, מאחר שתוכן דברי המשנה הוא באופן ד„זה לעומת זה“ („רשעים שמאבדין את העולם“ לעומת „צדיקים

שמקיימין את העולם"), הי' מתאים יותר שענין זה יתבטא גם בלשון המשנה (בהתאם לגודל הדיק בלשון המשנה), "ליתן שכר טוב לצדיקים", ולעומת זאת "עונש רע לרשעים", ומדוע נאמר הלשון "להפרע מן הרשעים"?

ג) בפרק זה מובאים כמה ענינים שהם במספר "עשרה". ולכאורה: מדוע לא הובא הענין ד"עשרת הדברות", ובפרט שעיקר לימוד פרקי אבות הוא בתור הכנה למ"ת, וא"כ, צריכים להדגיש את המעלה ד"עשרת הדברות"?

ואדרבה: לכל לראש הי' התנא צריך להתחיל את הפרק עם הענין ד"עשרת הדברות" - מאחר שמהם נשתלשלו "עשרה מאמרות", וכידוע המבואר בדרז"ל עה"פ "עשרה עשרה הכף בשקל הקדוש", שעשרה המאמרות שבהם נברא העולם נשתלשלו מעשרת הדברות, וא"כ, מדוע לא הובא כלל הענין דעשרת הדברות?

בנוגע לשאלה אודות עשרת הדברות - נתבאר פעם שאין מקום להביא את עשרת הדברות בפרקי אבות, מאחר שמסכת אבות ענינה "מילי דחסידותא", ואילו עשרת הדברות שייכים לתורה עצמה, ולא ל"מילי דחסידותא".

והנה, למרות שנתבאר כן, אין זה "געוואלד" לבאר זאת באופן אחר - כמובן בפשטות שבלימוד התורה נוספים ענינים חדשים מזמן לזמן, ולכן יכולים להקשות על ביאור שנתבאר בעבר, ולבאר זאת באופן אחר:

מצינו בפרקי אבות ענינים שחיוכם הוא ע"פ דין, ולא רק באופן ד"מילי דחסידותא", ולדוגמא: "הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה. הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה", וכיו"ב. וטעם הדבר - כדי לפעול הוספה וזהירות מיוחדת בקיום ענינים אלו, באופן המתאים להנהגה ע"פ "מילי דחסידותא".

ומטעם זה הי' התנא יכול להביא גם את הענין ד"עשרת הדברות" - היינו, שמצד ההנהגה באופן ד"חסידותא" צריכים להוסיף בגדול הזהירות והחשיבות ד"עשרת הדברות".

עד"ז ישנו ענין נוסף במספר עשר הדורש ביאור - שזהו כללות הענין ד"עשר ספירות". וכפי שיתבאר לקמן.

לז. כללות הענין ד"עשרה מאמרות כו" (המדובר בפרק דשבת זו) שייך גם למאמרו של בעל הגאולה ד"ה עשרה שיושבין כו, כנ"ל.

והנה, במאמר הנ"ל (וכן במכתב שבא בתור הקדמה למאמר הנ"ל) תבע בעל הגאולה להוסיף בכללות הענין דהרבצת התורה ברבים דוקא, היינו, לא להסתפק בלימוד התורה לעצמו, אלא לפעול זאת על תשעה יהודים נוספים ולצרף אותם אליו, שעי"ז נעשים הם למציאות חדשה - "עדה קדושה".

וכידוע גם סיפור בעל הגאולה אודות חותנו של אביו (שבעל הגאולה נקרא על שמו) - שמצאו אותו מתפלל משך זמן רב לאחר שהציבור סיים

משא"כ כאשר מדבר עם הזולת מתוך כעס ורוגז – הנה לא זו בלבד שאין לו כל סיכוי שדבריו יפעלו פעולתם (מאחר שנעשה חשד אצל הזולת – מי יודע מהי כוונתו וכו'), הרי עצם הדיבור עם הזולת באופן של רוגז היא פעולה בלתי רצויה, מאחר שגורם צער לזולת.

מה. והנה, מאחר שמדת החסד (הפעולה עם הזולת מתוך קירוב ואהבה) היא מדתו של ר' יהודה (שזהו דבר חידוש כר') – הרי זה קשור עם ברכת יעקב ליהודה „לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו עד כי יבוא שילה ולו יקתה עמים" (ויחי מט, י), דקאי על מלך המשיח (פרש"י).

וענין זה מתאים עם האמור לעיל שע"י אהבת ישראל („אהבת חנם") מבטלים את סיבת הגלות, ובדרך ממילא מתבטל כללות ענין הגלות, וזוכים לגאולה האמיתית והשלימה.

וזהו גם ענינו של אליהו הנביא („פינחס זה אליהו") – כמרוז"ל (סוף עדיות) ש„אליהו בא . . לקרב אבל לא לרחק", ע"י כללות ההנהגה באופן דשלוש בין איש לאשתו ובין אדם לחבירו, בדרכי נועם ובדרכי שלום.

ובקירוב ממש זוכים לקיום היעוד „הנה אנכי שולח לכם את אלי' הנביא וגו' והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם" – ככל הפירושים שבזה, ועד לפשטות הענינים, היינו, שהאבות והבנים יוצאים מהגלות, „בנערינו ובזקנינו בבנינו ובבנותינו", במהרה בימינו ממש.

* * *

מו. הביאור בפרקי אבות:

אדות סדר דברי המשנה „להפרע מן הרשעים כו' וליתן שכר טוב לצדיקים" (שמקדימים את הענין ד„להפרע מן הרשעים") – נתבאר פעם שענין זה קשור עם העילוי שבעבדת התשובה. דהנה, תכלית הכוונה דבריאית ה„רשעים" היא – כדי להפוך את הרע ע"י עבדת התשובה. ומאחר שהעבדה דבעלי תשובה היא נעלית יותר מאשר עבדת הצדיקים, לכן מקדים התנא „להפרע מן הרשעים" ואח"כ „ליתן שכר טוב לצדיקים" – כי כאשר הרשע שב מרשעו הרי הוא מתעלה לדרגא נעלית יותר מאשר דרגת הצדיק.

אבל עדיין צריך להבין: היכן מרומז ענין התשובה בלשון המשנה „להפרע מן הרשעים"?

והביאור בזה:

בתיבת „להפרע" ישנם ב' פירושים: (א) מלשח עונש, ע"ד לשון חז"ל „מי שפרע מדור המבול כו'", (ב) מלשח פריעת חוב, היינו, שהקב"ה תובע מן הרשעים לשלם לו את החוב (דמילוי שליחותם בעולם) – ע"י עבדת התשובה.

וב' פירושים אלו קשורים זל"ז – כי תכלית ומטרת העונש היא (לא לשם ענין של צער בעלמא, אלא) כדי שישוכו בתשובה.

בלתי מוגה

דהנה, ישנו חילוק עקרוני בין העונש דאזה"ע לעונש דבנ"י: העונש דאזה"ע מטרתו היא להאבידם, משא"כ העונש דבנ"י מטרתו היא – שישוּבו בתשובה, כי מאחר שמדובר אדות בנ"י – הרי „בין כך ובין כך בני הם“, כתשובת ר"ע לטורנוסרפוס „אנן קרויין בנים“, ואין הקב"ה יכול להחליפם באומה אחרת, ולכן, כאשר הקב"ה נותן עונש לבנ"י, הרי בדאי שתכלית הכוונה בזה היא – שישוּבו בתשובה.

ועפ"ז מובן מדוע מקדים התנא „להפרע מן הרשעים“ ורק אח"כ ממשיך „ליתן שכר טוב לצדיקים“ – כי פרעון החוב של הרשעים ע"י עבודת התשובה הוא ענין נעלה יותר מאשר עבודת הצדיקים, כי דוקא ע"י עבודת התשובה נפעל הענין ד„זדונות נעשו לו כזכיות“, היינו, שלוקחים את הדברים הכי תחתונים („זדונות“) ומהפכים אותם לקדושה, שזוהי תכלית ומטרת בריאת העולם – לעשות לו ית' דירה בתחתונים, עד לתחתון שאין תחתון למטה ממנו, שזה נפעל ע"י עבודת הבעלי תשובה באופן ד„זדונות נעשו לו כזכיות“, עד ל„זכיות“ ממש (ללא כ"ף הדמיון).

מז. ע"פ האמור לעיל שבתיבת „להפרע“ מרומז כללות הענין דעבודת התשובה, מאחר שבזה ישנו גם הפירוש דפרעון חוב – מובן, שיש למצוא עילוי זה גם בהמשך דברי המשנה „להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם“:

„רשעים“: „ובכל אשר יפנה ירשיע“ (שמואל א' יד, מז), ופירושו – מלשון הצלחה, היינו, שבכל אשר פונה שם הוא מצליח. ועד"ז בנוגע לעניננו: ע"י פרעון החוב דעבודת התשובה אזי נעשה מענין ה„רשעים“ – „ירשיע“, ענין ההצלחה, מאחר שהזדונות נעשו כזכיות.

„שמאבדין את העולם“: מציאות העולם היא באופן של מדידה והגבלה. ומצד מדידה והגבלה זו, הנה כאשר ספירת המלכות יורדת למטה, „רגלי' יורדות“, ועד שמשתלשל מזה ענין של רע – אזי צריך להיות ענין של דחי' כו'. אבל הבעלי תשובה הם „מאבדין את העולם“, היינו, שהם מבטלים את העולם כפי שהוא במדידה והגבלה („זיי מאכן א „תל" פך דער וועלט"), ופועלים שיהיו „שמים חדשים וארץ חדשה“ – למעלה ממדידה והגבלה, ואז יכולים לברר ולתפוס את הענינים התחתונים דלעו"ז לקדושה.

ועד"ד הביאור בדברי הרמב"ם (הל' תשובה פ"ז ה"ד) שהבע"ת „אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאילו לא חטא מעולם, ולא עוד אלא ששכרו הרבה כו'“ – כי ע"י התשובה מתבטלת מציאותו הקדמת, ונעשה מציאות חדשה לגמרי, היינו, שאין זה אותו האדם שחטא בעבר, אלא זהו אדם ש„לא חטא מעולם“. ועד"ז בנוגע למציאות העולם – שהם „מאבדין את העולם“ המדח ומגבל, ופועלים שיהי' עולם חדש, למעלה ממדידה והגבלה.

וזהו הדיוק בלשון חז"ל אדות ראב"ד – „יש קונה עולמו בשעה אחת“:

המציאות ד"עולם" סתם היא במדידה והגבלה, אבל "עולמו" של הבע"ת הוא למעלה ממדידה והגבלה, וענין זה מתבטא בב' פרטים: (א) „יש קונה

עולמו בשעה אחת", למעלה ממדידה והגבלה דענין הזמן, (ב) בהפיכת ה„זדונות“ ל„זכיות“, שענין זה לא שייך מצד מדידה והגבלה, כנ"ל.

והנה, למרות ש„עולמו“ של הבע"ת הוא למעלה מכל מדידה והגבלה, הנה כדי ש„עולם“ זה יהי' בתכלית השלימות, צריך להיות גם ענין של „כלים“ (שהם במדידה והגבלה).

והביאור בזה הוא – ע"פ המבואר בכתבי האריז"ל שראב"ד קיבל את עולמו של יוחנן כה"ג ששימש פ' שנה ולבסוף נעשה צדוקי, דהנה, מאחר שבמשך פ' שנה היתה עבודתו בתכלית העילוי, מובן שהי' לו עולם שלם, ולא יתכן שזה ילך לאיבוד ח"ו, ולכן קיבל זאת ראב"ד, ועי"ז הי', „עולמו“ בתכלית השלימות, היינו, גם באופן של „כלים“, ולא רק באופן שלמעלה ממדידה והגבלה.

ועפ"ז נמצא שישנו הענין ד„להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם“ למעליותא: „להפרע“ – מלשון פריעת חוב. ע"י עבודת התשובה, „רשעים“ – מלשון הצלחה, מצד גודל העילוי שבעבודת התשובה באופן שלא בערך, שזהו ענין של „הצלחה“, יותר מכפי המשוער, „שמאבדין את העולם“ – ביטול המדידה והגבלה שבעולם, „יש קונה עולמו בשעה אחת“.

וביאור זה מתאים עם ביאור הרלוי"צ מברדיטשוב שמבאר את הפסוקים דהפטר „שבת חזון“ למעליותא, ולדוגמא: „עם כבוד עון“ – שכללות ענין של „עון“ הוא דבר „כבוד“ וקשה אצל בנ"י, ועד"ז בנוגע לשאר פסוקי הפטרה זו.

מח. ועדיין צריך לבאר מדוע לא הובא בפרק זה כללות הענין ד„עשרת הדברות“ – וכפי שיתבאר לקמן.

ובהקדמה לזה – ניגנו עתה את ניגון „הבינוני“, שזהו ניגון שהי' חביב ביותר אצל בעל הגאולה.

והרי ידוע הפתגם שניגון הוא קולמוס הלב, ומאחר ש„ליבא פליג לכל שיפין“ – נמשך ענין זה מהלב אל כל אברי הגוף, עד למעשה בפועל, בנוגע לכל הענינים האמורים לעיל.

ניגנו את ניגון „הבינוני“.

* * *

מט. הביאור מדוע לא הובא בפרק זה הענין ד„עשה"ד" – ובהקדים:

מובן בפשטות שמה שהמשנה מביאה כמה ענינים שהם במספר „עשרה“, „שבעה“ ו„ארבעה“ – הרי זה לפי שידוע שמספרים אלו הם מספרים חשובים, ולכן כאשר רואים שענינים אלו הם במספר זה, הרי זה מורה על גודל החשיבות דענינים אלו.

והנה, החשיבות דמספרים אלו אינה מצד הריבוי שבהם (ד' יותר מג', ז' יותר מו', וי' יותר מט'), אלא ישנה חשיבות מיוחדת במספרים מיוחדים אלו שאינה שייכת במספרים אחרים למרות שהריבוי שבהם גדול יותר.